

УДК 633:006.72:811.111-26

ЯНІНА ТАГІЛЬЦЕВА

(Полтава)

КОЛОРОНІМИ В ТЕРМІНАХ РОСЛИННИЦТВА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: мовознавство, колоронім, термін, словотвір, полісемія, синонімія.

Кольоропозначення є об'єктом вивчення багатьох наук (природознавства, фізики, астрономії, психології тощо) та виступають невід'ємною частиною мистецтва. Адже кожен колір має своє значення, символіку, емоційне й психологічне наповнення. Дослідження назв кольорів посідає чільне місце і в лінгвістичній науці, оскільки колороніми складають вагому частину лексичного словника мови і активно використовуються.

Ми, услід за І.В. Ковальською, розуміємо колороніми (від лат. color – колір, гр. onima – ім'я), або кольороназви як лексеми, денотативним значенням яких є ознака кольору [1].

Зауважимо, що проблема колористики не є новою в мовознавстві сьогодення. Вона досліджувалася в різних напрямках, а саме: зв'язок і взаємодія між концептуалізацією кольору носіями мови і розвитком словника кольороназв у мові (Б.Берлін, П.Кей, Т.Прістлі), колір у світлі психолінгвістики (О.П.Василевич, Р.М.Фрумкіна, О.О.Залевська), структурний і семантичний аналіз кольоропозначень (В.Ю.Франчук, Т.В.Пастушенко), історія виникнення та розвитку колірних лексем (М.І.Чикало, О.М.Дзівак), колороніми у художньому мовленні (Д.Ален, Г.Еліс, А.П.Критенко, І.М.Бабій) та ін. Попри такий широкий спектр дослідження колористики, багато аспектів даної проблеми залишаються не вивченими.

Метою даної наукової розвідки є дослідження кольоропозначень у термінах рослинництва сучасної англійської мови. Слід зазначити, що феномен кольору в англійській мові представлений у наукових роботах сьогодення як вітчизняних (Н.П. Рудь, Ю.А. Жароїд, І.М. Воробйова та ін.), так і зарубіжних дослідників (Д.М. Полякова, N.J. Smelser, P.B. Baltes та ін.) Проте проблема вивчення колоронімів у площині сучасної англійської термінології певного тематичного напрямку, зокрема галузі рослинництва, залишається лакуною в сучасному мовознавстві. Тож, цілісне дослідження даного питання сприятиме подальшим розробкам наукових студій з колористики та мовознавства.

Для системного аналізу було відібрано 1222 терміни рослинництва, в структурі яких вживаються кольороназви. Ми також визначили частотність функціонування того чи іншого кольору в термінах даної галузі. Таким чином, лексиці рослинництва сучасної англійської мови властиві такі колороніми:

black (250 терміни), red (245), yellow (184), green (179), brown (103), golden (62), silver (57), purple (55), pink (440), grey (43).

Ми виділили наступні тематичні групи термінів рослинництва, у складі яких присутні кольоропозначення:

1) плодові рослин (blackberry – ожина, red berry – бузина, silver berry – лох сріблястий, greengage – ренклад, black apricot – абрикос чорний);

2) квіти (bluebell – дзвіночок круглолистний, bluescar – волошка синя, goldilocks – жовтець польовий, pink – гвоздика, silverleaf – магнолія, redroot – алкана);

3) трави (silver grass – срібна трава, white grass – біла трава, bluegrass – пирій жорсткий, golden-buttons – пижма звичайна, goldenpert – авран лікарський, redtop – польовиця біла);

4) злаки (bluejoint – кунічник, browntop – просо дике, goldentop – ламаркія золота, purple-stem – тимофіївка степна, purpletop – триодія);

5) хвороби рослин (bluestem – вертикульозне в'янення, brownheart – «буре сердечко», yellows – жовтуха);

6) шкідники рослин (rosy apple aphid – попелиця яблунева рожева, black-grain – ріжки зернових, blackheart – фузаріозне в'янення, goldbud – листоїд, black-veined white – бояришниця, bordered - white – п'ядак сосновий, green-veined white – білянка бруквяна);

7) кущі та дерева (golden-chain – золотий дощ звичайний, pinkwood – рожеве дерево, whitebeam – горобина арія);

8) ґрунти (yellow podzolic soil – жовтозем, red soil – червоний ґрунт, black humus earth – чорнозем).

Слід зауважити, що кольороназви відзначаються полісемією. Окрім свого первинного значення (назви кольору), вони мають й іншу семантику, виступаючи самостійними лексичними одиницями. Так, колоронім black у загальній лексиці позначає бруд, жалобне вбрання, у військовій справі – це яблуко мішені, у рослинництві black – відмерлі плоди кави. Кольоропозначення green у повсякденному спілкуванні вживається зі значенням «молодість, сила», згідно зі спортивним глосарієм – це майданчик для ігор, у ботанічній термінології green – рослинність, листя, овочі. Полісемічною є і кольороназва brown, що позначає мідну монету в універсальному словнику, має значення «сутінковий, темний» у поетичній мові, у галузі рослинництва дане слово виступає із семантикою «бурити, темніти» (про овочі, плоди). Багато значень має слово white. Воно вживається у поліграфії (пробіл), тваринництві (біла порода свиней), ботаніці (заболонь, бухарник шерстистий), сільському господарстві (високі сорти пшеничного борошна) та інших сферах. Колоронім yellow вживається на позначення світлошкірої людини, також із значенням «боязкий, підлий, ревнивий, заздрісний», у рослинництві термін yellows – це жовтуха.

Розглянемо будову англійського слова – терміна рослинництва, компонентом якого виступає колоронім. Спостерігаємо, що у простих лексемах назва кольору виступає коренем (blackening – почорніння, browning – побу-

ріння, greenery – рослинність, теплиця; greening – позеленіння, greenness – незрілість; yellowing – хлороз, воскова стиглість). У структурі складних слів колоронім переважно виступає першим компонентом (silverberry, purple-stem, orangeroot), при цьому другу позицію займає найчастіше іменник (blackthorn – терен, goldenrod – золотарник), інколи дієслівна форма (black-spined – з чорним опушенням (про огірок), green-podded – із зеленими бобами). Рідше зустрічаємо кольороназву в ролі останнього компонента композиту (black-veined white, green-veined white, small cabbage white).

Колороніми є також компонентами складних прикметників, що виражають ознаку рослини при її описі: silver-foliaged – з сріблястим листям, white-grained – з білим зерном.

Досліджувана нами категорія слів відіграє неабияку роль у створенні мовної картини світу, адже саме зорова інформація, на якій засноване вживання того чи іншого кольору, переважає у сприйнятті дійсності.

Відомо, що чорний колір сприймається на позначення чогось поганого, згубного, негативного, того, що несе руйнування, занепад або смерть. Проте існує і зовсім протилежне сприйняття даного кольору. Так, на Сході цей колір вважається символом добра, чистоти і досконалості. Що стосується вживання чорного кольору у термінах рослинництва сучасної англійської мови, то тут слід відзначити його традиційне трактування. Тож, лексема black вживається у назвах фітопатологій (blackfire – чорний опік табаку, blackheart – почервоніння серцевини, blackleg – чорна ніжка картоплини), для підкреслення визначальних ознак рослини (blackthorn) та для передачі зовнішніх ознак (кольору) (black-spined).

Загальноприйнятою є думка про те, що синій (або блакитний) колір є символом неба, тяжінням до чогось високого і духовного, атрибутом глибини і внутрішньої сили. На нашу думку, з цим трактуванням пов'язані і назви рослин: bluescap, bluebell, bluegrass, blue-devil. Тут колоронім blue позначає як зовнішню ознаку рослини, так і її символічне значення.

Зелений колір – колір життя, молодості, відродження. Він, як ніякий інший, «пасує» природі, зокрема рослинному світу. Так, у терміносистемі рослинництва сучасної англійської мови кольороназва green позначає рослинність, овочі, зелень, також функціонує зі значенням «рослинний» (про їжу), «соковитий» (про корм), «незрілий». Даний колоронім є також компонентом похідних основ складних іменників на позначення фахових понять рослинництва (greenhouse – теплиця, greenbelt – зелена зона, greengrow – культура на зеленому кормі, greengrocer – продавець овочів, фруктів, greenstuff – зелений корм).

Білий колір часто використовується для підкреслення чистоти й природності навколишнього світу. У сучасних англійських термінах рослинництва лексема white є компонентом складних слів і вживається переважно для позначення кольору (white-grained, white-seeded, white-spined), інколи зустрічаємо її в структурі ентомологічних понять (black-veined white, green-veined white, small cabbage white).

Коричневий колір символізує землю і приховану її життєдайну силу. Вживання колороніму *brown* у галузі рослинництва сучасної англійської мови пов'язане з назвою процесів, що відбуваються в рослині (*browning*), фітопатологічними явищами (*browning* – поліспороз, крихкість стебла льону) та характеристикою зовнішніх ознак рослин (*brownwort*, *browntop*). У ботанічному словнику англійської мови знаходимо 15 назв рослин, у яких використовується колоборозначення *brown* (*brown durra* – сорго звичайне, *brown mustard* – гірчиця китайська), та 6 термінів з ґрунтознавства (*acid brown forest soil* – бурий лісний кислий ґрунт, *brown dessert-steppe soil* – бурий ґрунт напівпустелі, *gray-brown dessert soil* – сіро-бурий пустельний ґрунт).

У червоному кольорі поєдналися дві протилежні сторони життя: з одного боку – це повнота життя, свобода та енергія, а з іншого – ворожнеча, страждання й агресивність. Саме так відбувається в природі. Англійська колороназва *red* вживається у назвах рослин, відображаючи їхній колір (*Turkey red* – марена красильна, *reddle* – червона вохра, *redroot* – алкана красильна, *red-shanks* – горець почечуйний), на позначення хвороб рослин (*freckled red of sorghum* – червона волосатість сорго, *Pythium seed red of soya bean* – «чорна ніжка» сої), також червоний асоціюється зі стиглістю (*red-ripe* – стиглий, дозрілий), функціонує у назві ґрунту (*red soil* – червоний ґрунт).

Такі колороніми, як *golden*, *silver*, *purple*, *pink*, *grey* рідше вживаються у термінах рослинництва сучасної англійської мови. Вони зустрічаються в назвах рослин (*golden-chain*, *silverberry*, *purple-stem*, *pink spike* – циміцифуга, *grey alder* – вільха сіра), плодів (*purple apricot* – абрикос чорний, *pink current* – рожева смородина, *golden current* – золотиста смородина), ентомологічних поняттях (*silverfish* – чешуйниця звичайна) та у сфері фітопатології (*silver scurf* – срібляста парша картоплі, *pink rot* – рожева гниль, *golden nematode* – нематодом, *gray mold* – сіра гниль). Колороназва *grey* властива номінаціям ґрунту (*grey soil* – сірий ґрунт, *gley forest grey soil* – глейовий сірий лісний ґрунт, *grey wood soil* – лісовий ґрунт).

Жовтий колір – це колір небесних світил, колір сонця, без якого неможливе життя. У китайській культурі жовтий – колір землі – символізує стабільність, зрілість, матеріальність. Таке значення має даний колір і в природі. Так, англійський колоронім *yellow* значно домінує у назвах рослин (*yellow birch* – жовта береза, *yellow jessamine* – жовтий жасмин), інколи вживається на позначення їх хвороб (*yellows* – жовтуха, *yellowing* – хлороз) та у назвах ґрунту (*yellow podzolic soil* – жовтозем).

Слід зазначити, що не завжди той чи інший колоронім передає своє первинне тлумачення. Так, в значенні чорного в сучасних англійських назвах рослин вживаються такі лексеми, як *brown* (*brown mustard* – гірчиця чорна), *poison* (*poison tobacco* – блекота чорна), *red* (*red mustard* – гірчиця чорна), *sticky* – липкий (*sticky alder* – чорна вільха). Червоний колір передає прикметник *orange* (*orange lily* – червона лілія). Для підсилення ефекту червоного функціонує лексема *blood* (*bloodtwig dogwood* – дерен червоний). Колороназви *yellow* і *golden* створюють також однакове семантичне поле (*golden*

oat – трищетинник жовтий, yellow queen columbine – аквілегія золотиста). Серед відповідників колороніму green знаходимо fresh (fresh yield – врожай зеленої маси). Синонімом brown виступає dusky – темнуватий (dusky munia – коричнева амадина). Семантичне наповнення purple передають neon (neon aubergine – рожево-фіолетовий баклажан), red (red algae – багрянні водорості). Колоронім grey у термінах рослинництва має еквівалент hoary – давній (hoary russoon – горобейник біло-сірий, hoary mustard – гіршфельдія сіра).

Тож, доходимо висновку, що колороніми активно функціонують в термінології рослинництва сучасної англійської мови. Їх утворення базується на словотворчій моделі «прикметник-колоронім + іменник», рідше – «прикметник-колоронім + дієприкметник». Усі кольоропозначення термінів рослинництва представляють єдину систему, складовими якої виступають колороніми як окремі лексеми, складні слова та словосполучення. У лексиці досліджуваної галузі кольороназви мають своє основне значення (номінація кольору), вказують на визначальну ознаку рослини, також відзначаються полісемією та синонімією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальська І.В. Колористика як перекладознавча проблема (на матеріалі українських і англійських художніх текстів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. В. Ковальська. – К., 2001. – 20 с.

ЯНИНА ТАГИЛЬЦЕВА

КОЛОРОНИМЫ В ТЕРМИНАХ РАСТЕНИЕВОДСТВА СОВРЕМЕННОГО АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

В статье проводится исследование названий цветов в терминах растениеводства современного английского языка. Рассматриваются особенности образования терминов, в структуре которых используются колоронимы. Выделяются словообразовательные модели. Изучается семантика цветообозначений, их полисемия и синонимия.

Ключевые слова: языковедение, термин, колороним, словообразование, полисемия, синонимия.

YANINA TAGILTSEVA

COLOUR TERMS IN CROP GROWING TERMINOLOGY OF MODERN ENGLISH

The article deals with the research of colour terms in crop growing vocabulary of modern English. Peculiarities of colour terms formation are considered. Word building models are marked out. The meaning of colour terms, their polysemy and synonymy are studied.

Key words: linguistics, term, colour term, word building, polysemy, synonymy.

Одержано 6.02.2013 р.